

NUKLEAR OILALARDAGI SHAXSLARARO MUNOSABATLAR IJTIMOIIY VA PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI.**Nabiyeva Dilbarxon Avazovna**

Toshkent davlat tibbiyot universiteti tyutori.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.22763775>

Annotatsiya. Mazkur maqolada nuklear oilalardagi shaxslararo munosabatlarning ijtimoiy va psixologik xususiyatlari tahlil qilinadi. Zamonaviy jamiyatda nuklear oila er-xotin va ularning farzandlaridan tashkil topgan oilaviy tuzilma sifatida keng tarqalib, undagi o'zaro munosabatlar oilaning barqarorligi, psixologik muhit va farzandlarning ijtimoiy-psixologik rivojlanishida muhim ahamiyat kasb etadi. Maqolada oila a'zolari o'rtasidagi muloqot, o'zaro tushunish, ishonch, emotsional yaqinlik, rollarning taqsimlanishi, nizolarni hal etish va ijtimoiy qo'llab-quvvatlash kabi omillarning shaxslararo munosabatlarga ta'siri yoritiladi. Oiladagi sog'lom psixologik muhitni shakllantirishda o'zaro hurmat, empatiya va samarali kommunikatsiyaning ahamiyati asoslab beriladi. Tadqiqot natijalari nuklear oilalarda ijtimoiy-psixologik barqarorlikni ta'minlash hamda oilaviy munosabatlarni mustahkamlashning muhim shartlarini aniqlashga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: nuklear oila, shaxslararo munosabatlar, oilaviy munosabatlar, ijtimoiy-psixologik xususiyatlar, oilaviy muhit, muloqot, o'zaro tushunish, emotsional yaqinlik, empatiya, oilaviy nizolar, ijtimoiy qo'llab-quvvatlash, psixologik barqarorlik.

Аннотация. В статье рассматриваются социально-психологические особенности межличностных отношений в нуклеарных семьях. В условиях современного общества нуклеарная семья, состоящая преимущественно из супругов и их детей, является одной из распространённых форм семейной организации. Характер взаимоотношений между членами семьи оказывает существенное влияние на стабильность семьи, формирование психологического климата и социально-психологическое развитие детей. В статье анализируются такие факторы межличностного взаимодействия, как семейная коммуникация, взаимопонимание, доверие, эмоциональная близость, распределение семейных ролей, способы разрешения конфликтов и социальная поддержка. Особое внимание уделяется значению взаимного уважения, эмпатии и эффективного общения в формировании благоприятной психологической атмосферы в семье. Полученные положения позволяют определить основные условия укрепления межличностных отношений и обеспечения социально-психологической устойчивости нуклеарной семьи.

Ключевые слова: нуклеарная семья, межличностные отношения, семейные отношения, социально-психологические особенности, семейная среда, коммуникация, взаимопонимание, эмоциональная близость, эмпатия, семейные конфликты, социальная поддержка, психологическая устойчивость.

Annotation. This article examines the social and psychological characteristics of interpersonal relationships in nuclear families. In modern society, the nuclear family, primarily consisting of spouses and their children, is one of the widespread forms of family organization. The nature of relationships among family members has a significant impact on family stability, the psychological climate, and the socio-psychological development of children. The article analyzes such factors of interpersonal interaction as family communication, mutual understanding, trust, emotional closeness, distribution of family roles, conflict resolution, and social support. Particular attention is paid to the importance of mutual respect, empathy, and effective communication in creating a favorable psychological environment within the family.

The findings contribute to identifying the key conditions for strengthening interpersonal relationships and ensuring the socio-psychological stability of nuclear families.

Key words: nuclear family, interpersonal relationships, family relationships, socio-psychological characteristics, family environment, communication, mutual understanding, emotional closeness, empathy, family conflicts, social support, psychological stability.

Kirish. Hozirgi davr ijtimoiy-madaniy sharoitlarida oilaning o'z o'rnini va roli jamiyatning asosiy poydevori sifatida alohida ahamiyat kasb etadi. Oila faqat insonning biologik ehtiyojlarini qondiruvchi muhit emas, balki uning shaxsiyati, ijtimoiy va psixologik rivojlanishida hal qiluvchi omillarda biri hisoblanadi. Ayniqsa, zamonaviy jamiyatda keng tarqalgan nuklear oilalar (ya'ni faqat ota-ona va bolalardan iborat oilalar) oilaviy hayotning o'ziga xos modeli bo'lib, ularda shaxslararo munosabatlarning o'ziga xos ijtimoiy-psixologik xususiyatlari shakllanadi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev oila institutining jamiyatdagi o'rnini va ahamiyatini ko'p marotaba ta'kidlab o'tgan. Uning nutqlarida oila masalalari bo'yicha quyidagi fikrlar uchraydi. "Oila — bu muqaddas qadriyat. Agar oilada tarbiya, munosabat, halollik va muhitga alohida e'tibor berilmasa, hech qachon natijaga erishib bo'lmaydi."- deb ta'kidlaydi prezidentimiz. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning 2022-yildagi Oliy Majlis va O'zbekiston xalqiga Murojaatnomasiga ko'ra, yurtimiz aholisi 36 milliondan oshdi. Har yili safimizga tahminan 900 ming yangi avlod qo'shilmoqda.

O'zbekistonda 2022-yil 1-yanvar holatiga ko'ra, jami 9 424 787 ta oila mavjud edi. Aholi sonining keskin ortib borishi jamiyatda oila institutining rolini yanada oshishiga sabab bo'ladi.

Nuklear oilalar zamonaviy jamiyat rivojlanishining mahsuli sifatida an'anaviy kengaytirilgan oilalarga nisbatan oddiyroq tuzilishga ega. Ammo ularning oddiyligi munosabatlarning murakkabligiga putur etkazmaydi. Aksincha, nuklear oilalarda o'zaro bog'lanish va hissiy yaqinlik darajasi ko'proq e'tibor talab qiladi. Oiladagi shaxslararo munosabatlarning xarakteri ota-ona va bolalar o'rtasidagi o'zaro muloqot, hissiy aloqalar, rollar taqsimoti hamda oilaning ijtimoiy-iqtisodiy sharoitlari kabi ko'plab omillarga bog'liq. Nuklear oilalardagi shaxslararo munosabatlar ko'pincha ijtimoiy va psixologik ta'sirlar natijasida shakllanadi. Bunda jamiyatdagi zamonaviy hayot tarzi, globallashuv, shaxsiy erkinlik va iqtisodiy omillar muhim rol o'ynaydi. Masalan, ota-ona o'rtasidagi o'zaro ishonch va hurmat, bolalarga beriladigan tarbiya sifati, hissiy qo'llab-quvvatlash darajasi, ziddiyatlarni boshqarish qobiliyati oilaviy muhitni belgilovchi asosiy omillar hisoblanadi.

Asosiy qism. Nuklear oilalarning ijtimoiy-psixologik xususiyatlarini tadqiq qilish nafaqat oilaning ichki muhitini yaxshilash, balki jamiyatning umumiy rivojlanishiga hissa qo'shadi.

Psixologik jihatdan sog'lom oilalar farzandlarning barqaror rivojlanishini ta'minlaydi, ijtimoiy hayotga ijobiy ta'sir ko'rsatadi va ijtimoiy integratsiyani mustahkamlaydi. Shu bois, nuklear oilalardagi shaxslararo munosabatlarni o'rganish, ularning ijtimoiy-psixologik xususiyatlarini aniqlash va ularga ta'sir ko'rsatuvchi omillarni tahlil qilish dolzarb mavzulardan biridir.

Oila — jamiyatning asosiy bo'g'inidir. Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyev ta'kidlaganlaridek, «Har qanday inson uchun muhim va muqaddas qadriyat — bu uning oilasidir. Sog'lom va mustahkam oila — davlat tayanchi va jamiyatning asosiy bo'g'inidir. Kattaga hurmat, kichikka izzat, odamiylik, mehr-oqibat, ona Vatanga muhabbat va sadoqat kabi olijanob fazilatlar avvalo oilada qaror topadi». Darhaqiqat, oila jamiyatning ijtimoiy va ma'naviy-axloqiy tayanchi hisoblanib kelinadi.

Inson oilada dunyoga keladi, undagi urf-odat, an'analarni, umuminsoniy qadriyatlarni o'zlashtiradi va dunyoqarashi shakllanib boradi. Nikoh va oiladagi munosabatlar ijtimoiy muommo sifatida hamma davrda olimlar e'tibor qaratib kelganlar. Oila bir nechta o'ziga xos xarakteristikalar (tarkibning geterogenligi, insonni oilaga kiritilganligining totalligi, polifunksionallik va hakoza)ni qamrab oluvchi kichik guruhning boshqa bir turi sifatida bolalar shaxsini rivojlantiradigan yetakchi ijtimoiy tizim o'rnida ijtimoiy tajriba, ijtimoiy xulq-atvor malakalariga ega bo'ladigan boshlang'ich ijtimoiy institut bo'lib hisoblanadi. Oila nafaqat shaxs xulq-atvorini rivojlantiradi va belgilabgina qolmasdan hayot davomida salmoqli darajada to'planib qoladigan xulq-atvorlarning emotsional rejasini va tuzilishini, bular bilan bir qatorda har bir ma'lum davrlarda xulq-atvorga o'zgaruvchan ta'sirini ifoda etadi. Oilaning rivojlanishi dinamik jarayon bo'lib, u davrlar osha oila tuzilmasi, munosabatlari va vazifalarining o'zgarishi bilan ifodalanadi. Oila davlat va jamiyatning eng muhim ijtimoiy instituti hisoblanadi. U induvidning ijtimoiylashuvi, madaniy qadriyatlarning saqlanib qolishi va jamiyatning bir maromda rivojlanishida muxim o'rinni egallaydi. Oila shaxsiy hayotning poydevori bo'libgin qolmay jamiyatning iqtisodiyoti, ijtimoiy va siyosiy tizimlarining ajralmas qismi sifatida qaraladi. Oilada shaxs ijtimoiy me'yorlar, qadriyatlar va an'analarni o'zlashtiradi. Farzandlar aynan oilada birinchi marta jamiyatga xos axloqiy qoidalarni o'rganadi. Madaniy va milliy qadriyatlarning avloddan-avlodga yetib borishi ham oilaning asosiy vazifalaridan biridir. Shu sababli oila milliy o'zlikni saqlash va jamiyatda ijtimoiy birdamlikni mustahkamlashda alohida ahamiyatga ega. Oilalar jamiyatning iqtisodiy barqarorligini ta'minlovchi asosiy birliklardan biridir. U ishlab chiqaruvchi va iste'molchi sifatida iqtisodiy faoliyatda ishtirok etadi. Oilalar iqtisodiy resurslarni taqsimlashda va davlatning iqtisodiy tizimiga hissa qo'shishda muhim rol o'ynaydi. Shu bilan birga, oilaviy iqtisodiy barqarorlik jamiyatdagi umumiy farovonlik darajasini belgilashda asosiy omil hisoblanadi.

Demografik o'sish ham oilaning jamiyat va davlat uchun ahamiyatli jihatlaridan biridir.

Yangi avlodni dunyoga keltirish va tarbiyalash orqali oila davlatning demografik siyosatini qo'llab-quvvatlaydi. Tug'ilish darajasining oshishi jamiyatning barqaror rivojlanishini ta'minlaydi. Shu ma'noda, oila davlat siyosati uchun strategik ahamiyatga ega bo'lgan ijtimoiy institutdir. Oilaviy hayot davlatning ijtimoiy siyosatida ham muhim o'rin egallaydi. Hukumat oila farovonligini oshirish uchun turli dastur va qonunlarni ishlab chiqadi. Masalan, farzand tug'ilganda moddiy yordam, ta'lim va sog'liqni saqlash xizmatlarining subsidiyalanishi, ayollarning mehnat bozoridagi huquqlarini himoya qilish kabi chora-tadbirlar orqali davlat oilalarni qo'llab-quvvatlaydi. Jamiyatda shaxsiy va ijtimoiy barqarorlikni ta'minlashda oila beqiyos rol o'ynaydi. Oilada shakllangan hissiy va ma'naviy muhit jamiyatda tinchlik va hamjihatlikni saqlash uchun zamin yaratadi. Sog'lom oilaviy munosabatlar jinoyatchilikni kamaytirish, zo'ravonlikni oldini olish va sog'lom avlodni tarbiyalashda muhim ahamiyatga ega.

Oilaga oid muammolarni bartaraf etish orqali davlat va jamiyatning barqaror rivojlanishini ta'minlash mumkin. Buning uchun oilaviy munosabatlarni qo'llab-quvvatlovchi dasturlarni kengaytirish, oilaviy psixologik xizmatlarni rivojlantirish, sog'lom turmush tarzini targ'ib qilish kabi chora-tadbirlar zarur. Shuningdek, oila qadriyatlarini mustahkamlash jamiyatda umumiy farovonlik va barqarorlikni ta'minlashning asosiy yo'li hisoblanadi.

Jamiyatimizning turli bosqichlarida oila masalasi ulamolarning diqqat markazida bo'lib kelgan. Misol uchun, sharq mutafakkirlari va davlat arboblari – Abu Nasr Forobiy, Abu Rayhon Beruniy, Abu Ali ibn Sino, Yusuf Xos Hojib, Amir Temur, Alisher Navoiy, Ahmad Donish, Rizouddin ibn Faxruddin, Faxr-ul Banot Sibg'atulloh qizi, Abdurauf Fitrat va boshqalarning

asarlaridagi oila-nikoh munosabatlari, oiladagi shaxslararo munosabatlar, ota-onaning vazifalari, farzandlar vazifasi haqida juda ko'p ibratli maslahat va o'gitlari yoritib o'tilgan. Abu Nasr Farobiy (870–950) — buyuk musulmon faylasufi, olim va mutafakkir, sharqiy falsafaning asoschilaridan biri. U jamiyat va davlat qurilishiga oid masalalarda katta ijod qilgan va oilani inson hayoti hamda jamiyatning barqarorligi uchun asosiy institut sifatida ko'rib chiqqan. Farobiy o'zining "Fozil odamlar shahri" asarida oila va jamiyat o'rtasidagi uzviy bog'liqlikni tahlil qilib, oilaning ahamiyatini falsafiy yondashuv orqali bayon etadi. Farobiy fikricha, oila tabiat tomonidan belgilangan inson hayotining ajralmas qismi hisoblanadi. Insonning moddiy va ma'naviy ehtiyojlarini qondirish uchun jamiyatdan oldin oila tashkil etiladi. Oila insoniyatning eng kichik, lekin eng muhim bo'g'ini sifatida xizmat qiladi. Farobiy oilaning bosh vazifasini moddiy va ma'naviy farovonlikni ta'minlash, insonning ehtiyojlarini qondirish deb hisoblagan.

Uning fikricha, oila a'zolari bir-birining ehtiyojlarini to'ldirishi va hamkorlikda ishlashi zarur. Shu bilan birga, Farobiy oilani shaxsning axloqiy sifatleri va fazilatlarini rivojlantirish uchun eng qulay muhit deb biladi. U oiladagi rollar aniq taqsimlangan bo'lishi kerak, deb hisoblagan. Har bir a'zo o'z vazifasini bajarishi va umumiy maqsadga erishishga hissa qo'shishi zarur. Oilaviy rollar jamiyatning umumiy ijtimoiy tizimiga mos keladi va bu tizimni mustahkamlaydi. Farobiy oila va jamiyatni bir butun tizimning bir qismi sifatida ko'radi. U fikricha, sog'lom oila sog'lom jamiyatning poydevori hisoblanadi. Oiladagi munosabatlar jamiyatdagi munosabatlarning kichik modeli bo'lib, agar oilada adolat, mehr-muhabbat va hamjihatlik hukm sursa, jamiyatda ham barqarorlik va rivojlanish ta'minlanadi. Farobiyning oila haqidagi qarashlari bugungi kunda ham dolzarbdir. Uning oiladagi ma'naviy tarbiya, axloqiy fazilatlar va jamiyatga xizmat qilish haqida bildirgan fikrlari zamonaviy oilaviy munosabatlarni shakllantirishda ham muhim ahamiyat kasb etadi. Oilaning barqarorligi va sog'lom muhitni yaratish davlatning ijtimoiy siyosati uchun asosiy yo'nalishlardan biri bo'lib qolmoqda. Shu sababli Farobiy falsafasi oilaviy qadriyatlarni targ'ib qilishda nazariy asos bo'lib xizmat qilishi mumkin.

Ergash G'oziyev — taniqli o'zbek psixologi, pedagog va oila psixologiyasi sohasida muhim ishlar qilgan olimlardan biri. U o'z asarlarida oila instituti, oiladagi munosabatlar, shaxslararo muloqot va oilaviy tarbiyaning psixologik jihatlarini chuqur tahlil qilgan. E. G'oziyevning oila haqidagi fikrlari zamonaviy oilaviy muammolarni hal qilishda va sog'lom oila munosabatlarini rivojlanishida juda katta ahamiyatga ega. E. G'oziyev oilada shaxsning rivojlanishi va ijtimoiylashuvi uchun muhim makon deb xisoblaydi. Uning fikriga ko'ra, oila nafaqat shaxsning biologik ehtiyojlarini qondira oladi, shu bilan birga ma'naviy va psixologik barqarorlikni yaratishda muhim o'rin tutadi. Oila shaxsning birlamchi rivojlanish bosqichi bo'lib, unda insonning shaxsiyati va axloqiy fazilatleri shakllanadi. O'z tadqiqotlarida E. G'oziyev oiladagi munosabatlar va muloqotni psixologik nuqtai nazardan o'rgangan. Uning fikricha, oiladagi shaxslararo muloqot sifatli bo'lsa, oila barqaror va mustahkam bo'ladi. Bu munosabatlarda mehr-muhabbat, o'zaro hurmat va ishonchning mavjudligi muhim. Oilaviy nizolar esa, aksincha, salbiy psixologik ta'sir ko'rsatadi va oilaning yemirilishiga olib kelishi mumkin. Uning fikricha, oila bolani tarbiyalashda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Ota-onalar farzandlariga nafaqat bilim va ko'nikmalarni, balki axloqiy qadriyatlarni ham o'rgatishi kerak. U oilaviy tarbiyani bolani jamiyatga moslashtirish va uni mustaqil shaxs sifatida shakllantirishning asosiy vositasi deb hisoblaydi. Olimning fikricha, har bir oila a'zosi o'z rolini to'g'ri anglab, mas'uliyatni teng taqsimlashi kerak. Bu oilaviy barqarorlikning muhim shartidir. G'oziyevning ta'kidlashicha, zamonaviy oilalarda rollar an'anaviy tarzda taqsimlanmayapti, shuning uchun

oila a'zolari yangi sharoitlarga moslashishi zarur. E. G'oziyev o'z tadqiqotlarida o'zbek oilalariga xos bo'lgan qadriyatlarni alohida ta'kidlaydi. Uning fikricha, o'zbek oilalaridagi mehr-oqibat, o'zaro hurmat va avlodlar o'rtasidagi uzviy aloqa oila institutining mustahkamligiga xizmat qiladi. Shu bilan birga, u zamonaviy o'zgarishlar natijasida yuzaga kelayotgan muammolarga ham e'tibor qaratib, ularga yechim sifatida milliy va zamonaviy yondashuvlarning uyg'unlashuvi zarurligini aytadi.

Nuklear oila - bu faqatgina ota-ona va ularning farzandlaridan iborat kichik oila tuzilmasi bo'lib, kengroq oiladan (bobo, buvi, amakilar va boshqalar) mustaqil yashaydi. Ushbu oilalar odatda urbanizatsiya va sanoatlashgan jamiyatlarda keng tarqalgan. Yana kengaytilgan va monoparental oila turlari mavjud bo'lib ular orasida farqlar quyidagi jadvalda keltirilgan.

Nuklear oila tushunchasiga zamonaviy yondashuvda ko'plab olimlar uning dinamikasi, roli va ta'sirini yangi ijtimoiy, iqtisodiy va psixologik sharoitlarda qayta ko'rib chiqishga harakat qilgan. Jumladan, Entoni Giddens zamonaviy jamiyatlarda nuklear oilaning "tanlov asosidagi munosabatlar" orqali shakllanishini ta'kidlaydi. Unga ko'ra, an'anaviy qoidalardan farqli ravishda, bugungi oilalar muhabbat, o'zaro tushunish va individual manfaatlarga asoslanadi. U shuningdek, individualizmning kuchayishi nuklear oiladagi shaxsiy munosabatlarni mustahkamlash bilan birga ularni zaiflashtirishi mumkinligini qayd etadi. Beck-Gernsheim nuklear oilani zamonaviy jamiyatdagi "rivojlanayotgan individuallik" bilan bog'laydi. Ular oilaning endi iqtisodiy yoki ijtimoiy majburiyatlar asosida emas, balki shaxsiy baxtni qidirish bilan shakllanishini ta'kidlaydi.

Xulosa. Nuklear oila faqat ota-ona va ularning voyaga yetmagan bolalaridan iborat oilaviy tuzilma bo'lib, uning asosiy xususiyati oilaviy bog'lanishlarning yaqin doirada saqlanishidir. Ushbu oilaviy modelda oila a'zolari o'zaro bog'liq bo'lib, hissiy, iqtisodiy va tarbiyaviy munosabatlar faqat oila doirasida kechadi. Nuklear oilaning ijtimoiy-psixologik xususiyatlari, asosan, oila a'zolarining o'zaro munosabatlarining mustahkamligi va hissiy yaqinlik darajasiga asoslanadi. Ushbu oilalarda tarbiya va psixologik qo'llab-quvvatlashning barcha mas'uliyati ota-onalarning zimmasida bo'ladi, bu esa ularning rolini yanada muhim qiladi.

Zamonaviy psixologiyada nuklear oilaning ijtimoiy-psixologik xususiyatlari bir necha nazariy yondashuvlar asosida o'rganiladi. Masalan, gumanistik psixologiyada empatiya va o'zaro hurmat asosiy omillar sifatida ta'kidlanadi. Konfliktologiya nuqtai nazaridan esa nuklear oilalarda paydo bo'ladigan ziddiyatlar va ularni konstruktiv boshqarish muhim masalalar qatoriga kiradi. Hissiy intellekt va samarali muloqot nuklear oilalarda shaxslararo munosabatlarni mustahkamlashda hal qiluvchi omillardan biri hisoblanadi. Bolalarning ijtimoiylashuvi va shaxsiy rivojlanishi ko'p jihatdan oilaning hissiy barqarorligiga bog'liq bo'ladi. Oila a'zolari orasida ochiq muloqot va hamkorlik oila muhitini ijobiylashtiradi. Nuklear oilalarning ijtimoiy-psixologik xususiyatlarini o'rganish ular uchun qo'llab-quvvatlovchi mexanizmlar ishlab chiqishda muhim ahamiyatga ega. Jamiyatning rivojlanishida sog'lom va barqaror nuklear oilalar muhim rol o'ynaydi.

Nuklear oilalarda shaxslararo munosabatlarning shakllanishi turli ijtimoiy, psixologik, madaniy va iqtisodiy omillarning o'zaro ta'siri natijasida yuzaga keladi. Ushbu omillar oiladagi a'zolar o'rtasidagi o'zaro aloqalar sifatiga, rollarning taqsimlanishiga va oila ichidagi muhitga sezilarli ta'sir qiladi. Nuklear oilalarda shaxslararo munosabatlarga ta'sir qiluvchi ijtimoiy omillar oila a'zolarining o'zaro munosabatlarini shakllantirishda muhim rol o'ynaydi. Ushbu omillarni o'rganish ko'plab ijtimoiy va psixologik tadqiqotlarning asosiy yo'nalishlaridan biri bo'lib kelgan.

Madaniy qadriyatlar- jamiyatning umumiy madaniy qadriyatlari va an'analari oila a'zolari o'rtasidagi munosabatlarning mazmunini belgilaydi. Masalan, hurmat, itoatkorlik, individualizm yoki kollektivizm kabi qadriyatlar oiladagi ro'yhat va munosabatlarda aks etadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Mirziyoyev Sh.M. Tanqidiy tahlil, qat'iy tartib-intizom va shaxsiy javobgarlik – har bir rahbar faoliyatining kundalik qoidasi bo'lishi kerak. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2016 yil yakunlari 2017 yil istiqbollariga bag'ishlangan majlisidagi O'zbekiston Respublikasi Prezidentining nutqi // Xalq so'zi gazetasi 2017 yil 16 yanvar, №11.
2. Каримова В.М. Ёшларда ўзбек oilasi тўғ'рисидаги ижтимоий тасаввурлар. Психология фанлари докторлиги илмий даражасини олиш учун ёзилган диссертация. – Фарғ'она. 1994. – 310 б.
3. Каримова В.М. Саломатлик психологияси. – Тошкент: "Янги аср авлоди", 2005. – 26 б.
4. Каримова В.М. Oilaviy хаёт психологияси. Т. 2006.
5. Кроник А.А., Кроник Е. В главных ролях: вы, мы, он, ты, я: психология значимых отношений. – М., 1989.
6. Shoumarov G'.B. Oila psixologiyasi: Akademik litsey va kasb –xunar kollejlari o'quvchilari uchun o'quv qo'llanma. / G'.B. Shoumarov taxriri ostida / - Toshkent: "Sharq", 2008.-296 b.
7. G'oziyev E.G'. Umumiy psixologiya. – Toshkent: “ O'zbekiston Faylasuflari milliy jamiyati” , 2010.
8. G'oziyev E.G'. Psixologiya metodologiyasi. Toshkent,2013.